

ИЗ ПЕСЕННОТО ТВОРЧЕСТВО НА ГАГАУЗИТЕ ОТ СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

Мария Михайлова-Мръвкарлова

Софийски университет "Св. Климент Охридски"

Резюме. В статията са представени общо 17 различни по жанр песни на *гагаузите* от Североизточна България, а именно: от с. Брестак – 7 песни, от с. Кичево – 4 песни, от с. Метличина – 5 песни, и от с. Есеница – 1 песен. Две от тях са записани в по два варианта. Те са: 1. Песента за *Гьорги Грозника* с първи вариант от село Брестак, записан през 1960 г., и втори вариант от село Метличина, записан през 1983 година; 2. Песента *За Марко и Бельо хайдутин* с първи вариант от с. Кичево и втори вариант от с. Есеница, записани през 1983 година.

Keywords: Gagauz, songs, Northeastern Bulgaria, folklore

В края на 2006 г. беше публикуван кратък речник на междубългарските наименования, прозвища и прякори¹⁾. В речниковата статия за *Гагаузин/гагаузи*²⁾ се казва: „Етнокултурата и етнопсихологията на тези българи у нас, известни с прозвището *гагаузи*, имат изцяло български характер. Що се отнася до тяхната етнографска характеристика, в отделни краища тя носи окраската на местната българска етнографска група, както и известни черти от културата на техните предци, дошли от различни краища на страната. Това се отнася и за техния българоезичен фолклор, който на практика се подминава, не се събира и не се изследва“³⁾. Напълно сме съгласни с това твърдение, но се налага известно уточнение. От някои чужди изследователи този българоезичен фолклор наистина се подминава, но през годините у нас беше направено доста за организиране на събирателска дейност по гагаузка диалектология, фолклор и етнография. Бяха проведени последователни научни експедиции на български тюрколози⁴⁾, организирани от Института по български език при БАН през 1959, 1960 и 1961 години в Североизточна България⁵⁾ с научен ръководител Кръстьо Баев от Варна и по линия на научноизследователския план на националната програма „Гетика“ през годините 1982–1984 – с научен ръководител Емил Боев от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, когато наново бяха посетени обходените при първата научна експедиция селища,

като проучванията обхващаха и селища от районите на Югоизточна и Югозападна България⁶⁾.

По време на тези експедиции ние имаме за цел за направим фонетични записи както на езиков материал, така също и да съберем приказки, песни, анекдоти, гатанки и друг фолклорен материал⁷⁾. Нашето лично мнение е, че по време на нашата първа обиколка в Североизточна България ние имаме възможност да се насладим на невероятното изпълнение на жени и мъже от различна възраст, които пресъздаваха наученото от своите баби и майки, бащи и дядовци, като се радваха, че могат да предадат на нас това богатство на мелодия и текст. За съжаление, доста от записаните тогава песни и приказки двайсетина години по-късно вече бяха забравени – те просто си бяха отишли с хората, които ги бяха разказвали и пели. Но имаше все още възрастни хора, които в началото на осемдесетте години на миналия век бяха на по 70–80 години и които след уговорката, че отдавна не са пели по различни причини и че гласът им не е вече какъвто е бил на млади години, ни омайваха с прекрасните си песни, които пееха с много обич и радост за това, че могат да споделят тези свои свидни спомени с нас, младите.

Песните, които са пеели на младини по сватби, хора и седенки, се помнеха от немалко певици и певци, а те бяха все на български език. Колкото и да питахме и разпитвахме, дори се опитвахме да ги провокираме – те ни обясняваха напълно спокойно, че техните песни са на български език и че нямат и не знаят песни на друг език, т.е. те говореха на „гагаушки“, но пееха на български език.

Тук ние не си поставяме задачата да разглеждаме и да търсим отговор на въпроса за произхода на *гагаузите* или за тяхното отношение спрямо тюркския език, на който говорят⁸⁾, а съвсем искрено да споделим с нашите читатели **няколко различни по жанр песни, които сме записали лично по време на срещите ни с нашите сънародници – гагаузите, по време на посочените по-горе експедиции.**

Текстът на песните се публикува за първи път независимо от факта, че са събрани и записани преди толкова много години⁹⁾.

Тук са включени общо 17 песни от Варненско, а именно: от с. Брестак – 7 песни, от с. Кичево – 4 песни, от с. Метличина – 5 песни, и от с. Есеница – 1 песен. Две от тях са записани в по два варианта. Те са:

Песента за *Гьорги Грозника* с първи вариант (Вж. тук № 4) е от село Брес-так, който е записан през 1960 г., и втори вариант на същата песен от съседното село Метличина (Вж. тук № 11), който е записан през 1983 година.

Песента за *Марко и Бельо хайдутин* е с първи вариант (Вж. тук № 10) от с. Кичево и втори вариант на същата песен от с. Есеница (Вж. тук № 17) – записани през 1983 година.

Посочените по-долу песни са твърде различни, но в тях съвсем ярко се разкрива душевността на гагаузите, тяхното виждане за житейската правда и за силата на любовта. Те повдигат булото на времето и ние се потапяме в един отминал свят, изпъстрен от вяра, любов, страдание и различни съдби, но навсякъде певецът е намерил начин да загатне или съвсем категорично да осмее, да порицае или да възвеличи героя на песента.

Следват песните, които бяха изпети от **Тудора Маринова Михайлова**, на 50 години, с образование първо отделение, земеделка от с. Брестак (Кара агач), Варненско. Записът е направен на 15 и 16 октомври 1960 година в с. Брестак.

№ 1. ПРИСПИВНА ПЕСЕН

Нанни ми нанни, момченце.
Да пураснеш, на нива да идеш,
На тати си йардъмджи да станиш.

№ 2. СТАНКЕ ЛЕ, ЗАГУБАНКЕ ЛЕ

Станке ле, загубанке ле,
Станке ле, изгурянке ле.
Спъждала Станка телците,
Изгубила си кунците.

Намерили ги мумците,
Закърпили калците.
Станке ле, загубанке ле,
Станке ле, изгурянке ле.

№ 3. АЙДЕ, АЙДЕ КАРА КОЛЪО

Айде, айде Кара Колъо,
Майка ми като умирала,
Чи тугис ми заръчала
Късо либе да не либя.
Аз залибиф късо либе.
Педя чияк, лакът брада.

Куга зеф да меся, ляб да правя,
И то плачи за кравайчи.
Зеф завадиф на боклука –
Пител пей, той са стряска.
Зеф завадив на реката –
Жаба вряка и то са стряска.

№ 4. ГЪОРГИ ГРОЗНИКА

Имала й мама имала
Дор девет сина имала,
Десето Гьорги Грозника.
И девет булки убави,
И девет дребни дечица.
Мама си Гьорги пъдеша
Гьорге ле Гьорге Грознико,
И девет ми булки убави,
И девет дребни дечица.
Гьорги майци си думаша:
Мале ле, мила мале ле,

Твърде съм мамо мъничек,
Мъничек, мамо и глупав.
Глупав съм, пътя не зная,
Накъде, мамо, да ида?
Мама си Гьорге пак дума:
Майни се Гьорге, иди си.
Гьорги мале си думаша:
Мале ле, мила мале ле,
Я дай ми, мале, дреите,
Дреите, мале, дрипави,
Дрипави, незакърпени,

Ше ида, мале, ше ида,
Дето ми видят очите.
Ше ида и няма да се върна.
Мама си дреи даваше,
Гьорги си дреи зимаше,
Дребно си сълзи ронеше,
Люто майка си кълнеше:
Боже ле, мили, Боже ле,
Аз кат си от двори изляза
Черната Чума да влезе,
С черна митла да измите.
Дор деветте му 10) синове,
И девет булки убави,
И девет дребни дечица,
И за мене каил да остане.
Де стоял Господ, де слушал,
Гьорги йот двори излиза,
Черната Чума увлиза.
С черна митла измети,
Дор девет сина,
И девет булки убави,
И девет дребни дечица.
Гьорги из пътя вървеша
И намерил Гьорги дружина,
Че са другари станали,
Чи щели да идат да идат,
На долу Долна Добруджа,
Равна Козлуджа.
Чи там се й изловили

На работа работили.
Многу си й пари спечелил,
Петстотин увци купувал
И хиляда бели грошови,
И върна се назад да иди.
Из пътя Гьорги вървеша,
На пътя седи бабичка,
Гьоргюва стара майчица.
Гьорги майка си познава,
Майка му Гьорги ни познава.
Георги бабичка думаше:
Добър ти ден, мари бабичке.
Що седиш, бабо, на пътя?
Имаш ли място за мене
И за петстотин ми овце?
Бабичка дума на Гьорги:
Дал ти Бог добро, бре синко!
Имам си, синко, имам си
И ас имаф, синко, ас имаф
Дор девет сина имаф си,
Десето Гьорги Грозника
И девет булки убави,
И девет дребни дечица.
Сички синови изумряха
И девет булки убави,
И девет дребни дечица,
И за Гьорги каил останах,
Де да е Гьорги да дойди!

№ 5. РАЗБУЛЯЛ МИ СЕ Й МЛАД СТУЯН

Разбулял ми се й млад Стуюн,
Млад Стуюн, млада войвода,
Чи лижал Стуюн, чи булял
Тъкмил му й девет години.
Стуюнвата майчица
Йидин път ни пупитъла:
Стуюне, сино Стуюне,
Що лижиш, що булиш,
Ут какво ти е болката?
Стуюнвата майчица
Тя на Стуюна думъши:
Стуюне, сино Стуюне,
Що лижиш, що булиш,
Ут какво ти е болката,
Да та пупитам, Стуюне?
Стуюн майка си думаше:
Мале ле, мила мале ле,
Като ме питаш да кажа.

Знаеш ли, мале, помниш ли
Куга айдутлук сторийми,
С коне в черква влязайми,
С ножови комка взимайми.
Ут черкува като излязайми,
На пътя, маму, срещнайми
Една ми сватба гуляма.
Напред кръсника вървеша,
На ръка му желта бъклица,
На ред ми вино давъши,
На ред дар даряха.
На мени ред къту доди,
На мене вино не стигна,
На мене дар не стигна.
Другари ми се й присмяха:
Стуюне, олан Стуюне,
Сладко ли беше виното,
Тънка ли беши дара ти?

Мене ми се, мамо догнивя,
На никого нищу ни рекоф
Само зеф зетя и булката,
Чи ги заведуф ф гурата.
Булката вързуф на идин край,
И зетя, мамо, на идин край.
Одийми айдутувайми
Цели ми девет гудини.
Върнайми се назад да идим,
Чи ут там си, мамо минайми,
Чи на ума ми додуха,
Утидух да ги овидя.
Тий си лузина станали,
Чи пак съ нъ идно събрали.
Булкътъ рудиль бялу грозди,
Бялу грозди кадън пармаджи,
И зетя рудил черно грозди.

Ут чернута не ми се иска,
Ут бялото ми се иска.
С ръка, мамо посегнаф
Грозде да си откъсна,
Чи ми ръката исъхна.
С уста, мамо посегвах,
Устата ми се изкриви.
Ут туй ми й, мамо, болката.
Стуянувата майчица
Тя на Стуяна думъши:
Стуяне, сино, Стуяне.
Станало й девет гудини,
Както си ти легнал.
Йож девет, сино, да лежиш,
На сламка да се подпираш,
От игла уши да съ провираш.

№ 6. БОНКА СИ ТАНКУ ЗАЛЮБИ

Бонка си Танку залюби
Люби гу Бонка, лъга гу
Гудина и пулувина,
Чи съ й гудила за други
През девет сила в дисету,
Дисету селу Негодин.
Бонка си свадба пуканил,
Всички си руднини пуканил
Бонка и Танку пуканил,
Да вземе Танку кавала,
Да доди на свадбата.
Чи взема Танку кавала,
Чи вутиди Танку на свадба.
Танку с кавала свиреши,
Бонка си уро водиши.
Кавал му свири гувори,
Бонке мо, първо либе ле,
Ти иди Бонке в собата,
И аз Бонке да ида
Пуследну да си простими.
Чи утива Бонка в собата,
Танку утпудир утивъ.
Чи влезе Танку в собата,

Чи си вратата заключва.
Танку си Бонка улуви,
Улуви и я пригърна
С лява ръка в шия,
С дясна си в пояс.
Чи извади ножчи анджарче,
Бонкина глава отреза.
Бонкина глава скачаши,
Език му думи думаша:
Танку бе, първо либе ле,
Ти що ми глава утрязъ?
Мене ми мама не дади
С тебе да се вземиме.
Танку си сам си удари.
Гуляму чуду станало
За Бонка и за Танку.
Танку си дума придумал:
Бонке ле, първо либе ле,
Лежи, любе ле, да лежим.
Майка ти да тегли гряхови
Двама сме млади зелени.

№ 7. ЛЮБИЛИ СЕ ДОБРА И ДОБРИ

Любили се Добра и Добри
От малки дор до големи,
Докат са пораснали.
Добри за Добра изпраща
Женили желта бъклица.
Добринта майка ни дава,
Чи са й утишле за друга.
За друга, за лелина й дъщеря
И на нея Добра викали.
Чи дали Добра на Добри,
Чи Добри си года ши гуди.
Калеса Добри калеса
Всички руднини калеса.
И на Добрини утива.
Добри на Добра думъше:
Изпрати Добро майка си.
На мойта гудеж гуляма.
Добра майка си думъши:
Мале ле, мила мале ле,
Идете мамо на года,
На Добринта гудеж гуляма,
Какви даруви ши дари Добра.
Чи утишле Добрините майка и баща

На Добринта гудеж гуляма
Чи устави Добри гудежа,
И утива Добри у Добрини.
И на вратата хлопаше
Отваряй Добро вратата.
Добра на Добри думаше:
Добре ле, Добре, първо либе ле,
Ни утварям Добре вратата,
Ти се убеси на сундурмата,
А аз ши съ убеса в къщи.
Добрините майка и баща
Те се й от гудеж сутринта върнали
Какво да гледат, да видят
Добри се й вѣнка убесил
И Добра се й вѣтре убесила.
Гулям е спомен станало,
Гуляму чудо.
Любете, не се лѣжете
И си мерак не хвѣрляйте.
Мерак е лоша работа,
От оген повече гори,
От рана повече боли.

Една песен от **Деспинка Калчева Николова**, на 58 години, образование – второ отделение, домакиня от с. Кичево (Джаферлии), Варненско. Записът е направен на 1 август 1983 година.

№ 8. УСИЛНИ ГОДИНИ

Години, години,
Усилни години,
Редом ли сте дошли
Или сал до мене?
Редом ли сте дошли

Или сал до мене?
Ако сте редом дошли,
Добре сте ми дошли,
Ако ли сал до мене,
Огън да ви гори!

Следващите песни са изпети от **Калина Христова Станева**, на 66 години, образование – второ отделение, земеделка от с. Кичево. Записът е направен на 1 август 1983 година в дома на Деспинка Калчева Николова.

№ 9. ЙОСТАНА СТАНКА СИРАЧЕ

Йостана Станка сираче,
Без баща, Станка, без майка
На буля си да слугува,
На бате си да домува.
Расла ѝе Станка пурасла
Станала мума хубава.
Бате ѝе скришну гудява
За йедно мумче бугато,
За йедно мумче бугато.
За йедно мумче сакато,
Сакато и глухонямо.
Йедин ден рану в ниделя
Станка си двори митяла.
Станка край село излиза
Сметове да си изхвърля.
Станка към горе пугледна
Голяма свадба идвало.
Бърже си в къщи йотива
И на батко си продума:
Я излез батьо да видиш
Каква ми свадба пристига.
Куя ли мума чистита
на булярско място шъ иде.
Бате му Станка продума:
Сестро, Станке ле, Станке ле,
Досига скришном върсахме,
А сига скришном не бива,
Свадбата, сестро, за тебе.

Момчето харно бугато.
Момчето харно бугато,
Ала е сестро глухоняма.
Станка си викна заплака.
Като си Станка плачеше,
Свадбари в двори влязали.
Станка си дума продума:
Боже ле, мили Господи,
Не ли ми стига, Божичко,
Двайсет гудини да робувам,
И на буля си да слугувам.
Станка все плаче и вика.
Где сидял Господ и слушал.
На мумче уши раздърпа
И му езика развързва.
Мумчето Станка продума:
Станке ле, мило Станке ле,
Стига си мила плакала
И мене мила разплакваш.
Всички свадбари плачеха.
Какво ми чудо станало,
На сватови хабер пратили
Че ѝе мумчето продумал.
Като се назад върнали,
Свата излиза на пътя
Свадбари да си посрещне,
Със шиник жълти жълтици
На свадбари пръскала.

№ 10. ЗА МАРКО И БЕЛЪО ХАЙДУТИН

Ходи Маринка из селу,
Ходи Маринка и вика:
Кой има булче, кой няма,
Да дойде да му пристана,
Да ме йот Белъо йотърве,
Йот Белъо, йот хайдутина.
Мене ме вече дотегна,
Вечер до късно да чакам,
Кървави ризи да пира.
Денем се порти не йотварят.
Денем се порти не йотварят,
А нощем не се затварят.
Отгде го зачу и Марко,
Марко Маринка продума:
Маринке, булче хубава,
Като на Белъо дотегна,
Ела на мен да пристанеш.
Маринка Марку продума:

Как ще ти Марко присна,
Като ти й Белъо побратим?
Ако на срещне двамата,
Къс по къс ще ни направи.
Тугас Маринка пристана,
Че са двамата тръгнали.
Кату из гура вървяли
Отсреща Белъо идеше.
Отсреща Белъо идеше
И остри ножове точеше.
Марко на Белъо продума:
Белъо ле, побратимо ле й,
Снощи ми булка пристана.
Кату из пътя вървяхме,
Едни други си думахме:
Кугото срещнем най-напред,
Негу за кум ши пуканим...

Тук нашата певица ни запя друг вариант на песента за:

№ 11. ГЬОРГИ ГРОЗНИКА

Имала мама гледала
Дор девет сина левенти,
Левенти твърде хубави,
Десети Гьорги Грозника.
Мама на Гьорги думаше:
Махни сей Гьорги от тука,
Да не ми грозиш дворове,
Дворове йоще синове.
Гьорги ми жално заплака
И на майка си продума:
Къде да ида, мале ле,
Като съм малък и глупав
И пътищата не зная.
Мама на Гьорги продума:
Във пусти гори да идеш,
Там да те зверове разкъсат
И от света да се погубиш.
Гьорги ми жално заплака
И на майка си продума:
Я ми дай, мамо, дрешките,
Дрешките, неопраните,
Ямурлука незакърпеното.
Мама му дрехи пудава,
Гьорги йот двори излиза.
Като си Гьорги отива

И на майка си прокълна:
Мале ле, стара мале ле,
Ази йот двори излизам,
Черната Чума да влезе,
Деветте сина да погуби,
За мене каил да станеш.
Де сеद्याл Господ, де слушал.
В Добруджа селу отива
Аргатин Гьорги станало,
Многу йе пари печелил.
Многу йе пари печелил
И многу вакли йовнета.
Назад се Гьорги повърнал,
В тяхно село йотишъл.
Край село чешма шарена.
Гьорги си стадо поеше,
На чешма седи бабичка.
Гьорги бабичка продума:
Що седиш, бабичко, тука,
Имаш ли място за мене
И за моите овце сюроя?
Бабичка Гьорги продума:
Имам си, синко, имам си
Й аз имах дор девет сина,
Деветтях почина.
Имах си Гьорги, забегна...

песента прекъсна с думите: „И ни знайми повече! Дотук беши, май чи“. Последва обяснението, че синът признал „Аз съм твоят син, майко!“ и добави: „Тугас се разбрале и са в къщи отишли“.

Тук ще дадем песните, които бяха изпети от **баба Руска от стария род Пеньоолар** – една истинска певица, която беше съхранила и глас, и самочувствие и пееше с невероятно чувство всяка отделна песен. Записът е направен на 23 септември 1983 г. в дома на **Руска Атанасова Михнева** на 74 години, образование – четвърто отделение, земеделка от с. Метличина (Хамбарлък), Варненско. Песните се предадени по реда, по който бяха изпети.

№ 12. ОЙ ОВЧЕРЬО, ГУВЕДАРЬО

Ой овчерьо, гуведарьо,
Изведи ме от тъз гура,
Да пугледна нашту селу.
Нашту селу огин гори.
Нашту селу огин гори,
Огин гури, митла мите.
Нека гури, нека мите.
Нека гури, нека мите,
Да измите мойта майка,
Майта майка, моят татко.
Майта майка, моят татко,
От тъз гура, от туй селу.
От тъз гура, от туй селу,

Те рудили девет дица,
Девет дица мумичета.
Девет дица, мумичета,
В сякой селу пу йидно дали,
За мен селу ни йустана.
За мен селу ни йустана,
А пък мене камиларян,
Да им паса камилите.
Камилите пушините.
Денем лижат, нощем пасат.
Денем лижат, нощем пасат,
Посред нощем вудъ пият.

№ 13. ПЕСЕН ЗА ЛАЗАРУВАНЕ

Ой мари бульо Бойовице,
Де отиде бате Бойо,
Де отиде бате Бойо?
Той отиде татък долу.
Той отиде татък долу,
Татък долу на кирия.
Татък долу на кирия,
Да прудава бялу житу.

Да прудава бялу житу,
Да купува киримиди.
Да купува киримиди,
Да пукрива черкувата.
Да пукрива черкувата,
Да винчават млади булки.
Да винчават млади булки,
Да кръщават малки деца.

№ 14. НА БАС СЕ ХВАЩА МЛАД СТУЯН

На бас се хваща млад Стуюн
С турчина, с йеничерина,
Да пият да са надпиват.
Ако се Стуюн напие,
Ако се Стуюн напие,
Турчин Калинка ше вземе.
Ако се турчин напие,
Стуюн Калинка ше вземе.
Седнали да йъдат, да пият.
Калинка булка хубава
И тя им вино налива,
На турчин чаши допълва.
На турчин чаши допълва,
На Стуюн празни пудава.
И пак се Стуюн пунапил.
Та легна Стуюн и заспа,
Турчин Калинка думаше:

Калинке, булка хубава,
На Стуюн баса прупадна.
На Стуюн баса прупадна,
С мене Калинке ше дойдеш.
Стуюновата майчица
Тя на Стуюна думаше:
Стуюне, синко Стуюне,
Пусту да ти остане, Стуюне,
Туй твойто пусту пиянство.
Тебе ти баса прупадна,
Калинка с турчин замина.
Сепна се Стуюн събуди
И се на конче възседна.
И се на конче възседна
И си турчина достигна.
На турчина глава взимаха,
Калинка назад върнаха.

№ 15. ПЕТЪР СЕ С ПУМАК БОРИШИ

Цар ми свадба заправи,
Царя ми царя, султана
В Цариграда гуляма.
Калесал царя куго калесал
Бурци от сички държави.
Ут България пуканял
Двамата братя българи,
Двама рождени близнаци,
Известни навред пручути,
Какту ми Хари Данколу.
Тий тилиграма пулучват,
Храняни куне извеждат
За Цариграда да идат.
Тяхната майка ружденна
Тя на синуве думъше:
Нидейте чеда утивъ
На тази свадба султанска.
Султана отвед пуканял
Борци от сички държави.
Пумак пехливан там ше е,
Юначен чувек грамъден,
Многу ѝе борци пубидил
И вази шъ въ пубиди.
Те на майкъ си гуворят:
Ни плъчи, майко, ни тъжи.
Нази ни царя пуканял,
Ний трябва, майко, дъ идем,
Ний трябва, майко, дъ идем
На тази свадба султанска.
И те на пътя тръгнали.
Като из пътя вървяли
Пеньо братя си говори:
Я слушай, братко, послушай,
Къту в Цариграда стигнеме,
По напред ас шъ съ боря.
Ако да жертва да стана
За мене няма кой да плачи.
Ти имаш жена и деца.
Те в Цариграда стигнали,
На султан селям правили.
Там съ Пумака видяли

Из алая да съ разхожда.
И къту гу видя тоз Пеньо,
Бържи кафтени облича
И в алая той влиза.
С Пумака те се сбориха.
Пеньо се здраво бореше,
А Пумак му говореше:
Я слушай, Пеньо, придай се.
Днеска турците управляват
И меня всички убичат,
Гулями бакшиши шъ дадат.
Ази съм, Пеньо, съгласен
Колкуту пъри се наберат,
По равно да го разделим.
Чи се Пеньо придади,
За пари му се пулъга.
Нали е Пумак гръмадян,
Нътиска и го измъчвъ,
Дурдету Пеньо издъхни.
Пумак се из алая ръсожда
И на султанъ гувори:
Я слушай, царю, послушай
Нямъ ли друг да излезе
И негу тук да устави.
Петър е многу ядосън
И той на алая юлиза.
С Пумака те се сборихъ
И пак се Пумак пумъчи
И негу да го излъжи.
Петър ѝе многу ядосан
С лява го ръка пригърна
С дясна му курси прумушна,
Дробуви и чирва извади.
Султана Петър думъши:
Аферин Петре, машалла,
Станало ѝ толкус гудини,
Тука се се Пумак бореша,
Сига гу ти пували
И за брата отмъсти.
Пей се, Българийо,
Гурдей с таквис бурци юнаци.

№ 16. ГЬОРГЕ ЛЕ, СЕРБЕС БЪЛГАРИН¹¹⁾

Пашата, Гьорге, думаше:
Гьорге ле, сербес българин,
Ази съм Гьорге намислил,
Ази съм Гьорге намислил
Яс тебе да те потурча,

На мене гове да станеш.
На мене гове да станеш,
На висок чардак ша сидиш,
С наргилия тутун ша пушиш,
С наргилия тутун ша пушиш.

Гьорги на паша думаше:
Пашо ле, пашо ефенди,
Де се й чуло видяло
Българин да съ потурчи,
Българин да съ потурчи.
Аз ша са, пашо, потурча,
Ако ми пашо разрешиш,
Ако ми пашо разрешиш.
Ази си имам, пашо лъо,
Във този бълкан Гулишки,
Във този бълкан Гулишки,
Дор девет сюрии се свини.

Свините да си прикарам,
Свините да си прикарам
През Цариграда гуляма,
През Алил бейска чаршия.
През Алил бейска чаршия,
Свините да си затворя
На султан Силим джамия.
На султан Силим джамия
Мисоту да им прудавам
На турци и бели ханъми,
На турци и бели ханъми.

Една песен от **Ганка Илиева Бинева**, на 57 години, образование – четвърто отделение, земеделка от с. Есеница (Късъмлар), Варненско. Записът е направен на 27 септември 1983 година. Това е втори вариант на песента:

№ 17. ЗА МАРКУ И БЕЛЪО ХАЙДУТИНА

Маринка булка хубава,
Маринка ходи из селу.
Ходи Маринка и вика:
Кой има булче, кой няма,
Мене ми вече додея,
Мене ми вече додея
От Белъо, от хайдутина.
Вечер ду късну да стоя,
Кървави ризи да пира,
Острите саби да трия,
Търговски глави да крия.
Снощи ми Белъо донесъл
До две ми глави търговски.
Иидната беше баътова.
Чудя съ вече мая съ.
Марку се от път убади:
Маринка, булка хубава,
Кату ти Белъо дотегна,
Хайде на мене пристани.
Маринка Марку думаша:
Как да ти Марку пристана,
Като ти Белъо пубратим.
Ако ни види двамата
Къс по къс ше ни направи.
Марку Маринка думаша:
Нибой съ, нибой съ, Маринке,
Аз ши гу хитру излъжа.
Чи пувел Марку Маринка,

Чи я в чаршия завежда.
Купил ъ булу до земи
И я на конче качава,
За Маркуву селу тръгнаха.
Край пътя Белъо видели.
Белъо си ножа точеше.
Белъо на Марку продума:
Марко ле, пубратиме,
Що носиш Марко на коня,
Да не ти мума пристана?
Марку на Белъо продума:
Белъо ле, пубратиме.
Аз снощи ходих при нея,
Сега ми, Белъо, пристана.
Кату из пътя вървахме
Един си други думъхми:
Куготу срещнем най-напред
Кум ще да гу калесами.
Тебе срещнахме най-напред,
Ти ще ни Белъо, венчеш.
Чи съ Белъо зарадва.
Белъо на Марку продума:
Я разкрий, Марку, булуту,
Да видим прилика ли тий,
Какту на мене Маринка.
Ни бива, Белъо, ни бива.
Не ли си чувал от старите,
Булка под булу ни дума,

Ниту я кумът пуглежда,
Дори на прошка ни дума.
Чи се Бельо зарадва.
Бельо си у тях утива
И на портите извика:
Стягай се, Маринке, радвай се,
Млада ще кума да идеш.
Майка му порти утваря.
Бельо майка си пупита:
Къде е, маму, Маринка,
Чи ми ти портите утваряш?
Мама на Бельо продума:

Маринка снощи пристана
На Марку, твоят пубратим.
Чи се Бельо ядоса,
Чи си кончето възседна,
Пудир Марку утива.
Тамам си порти наближи,
Марку си порти заключи.
Бельо си кончи разигра
И на портите извика:
Маринка, булка хубава,
Девет гудини ши ходя
И пак ши ти главата утрежа...

Тук певицата прекъсна песента, а нейният съпруг я доразказа:

Бельо девет гудини ходил.
Бельо девет гудини ходил.
Брада ду пояс пуснал.
И с увце сюроя ходил.
И кат миналу девет гудини,
Похлопал на Маркови порти
И Маринка булка излязла

Тя си Беля ни пузнала.
И Бельо пупитъл:
Ши мога ли у вас да нущувам?
Марку пубратим гу нямалу.
Той къту у тях нощува,
Глава ѝ утриява
И от Бельо я отървава!

БЕЛЕЖКИ

1. Боев, Емил. *Междубългарски наименования, прозвища и прякори (с кратък речник)*. София, 2006, 165.
2. Пак там, с. 25.
3. Веднага след посочения цитат следва уточнението, че изключение от това общо правило правят: „...двама специалисти, които са обогатили информацията за песенния фолклор на тези наши сънародници с образци, записани от техните земляци в Конгаз, Молдова и „Виница“ – квартал на Варна“. – Вж. Занетов, Гаврил. Български народни песни от с. Конгаз, Бесарабия. В: *Списание на Българската академия на науките*. Кн. XIV. София, 1933, 121–143; Също и: Димитрова, Диана. Теренната работа в етнолингвистичните изследвания. В: *Украйна и България. Етнокултурни и етнолингвистични аспекти*. София, 1999, 87–135;
4. Членове на катедрата по тюркология към ФКНФ на СУ „Св. Климент Охридски“, както и студенти по тюркология.
5. Като резултат от тази теренна работа беше замислено издаването на поредица „Гагаузика“. Първият том от тази поредица „Текстове“ (*Транскрибирани гагаузки текстове, превод на български език и коментар*) беше подготвен за печат и обсъден на 8 септември 1967 г. в Института по балканистика при БАН с директор по това време проф. Николай Тодоров. За съжаление поради редица конюнктурни проблеми този изключително

ценен материал не беше публикуван: Боев, Емил и Баев, Кръстьо. *Гагаузика. I. Текстове*. София, 1967, 935. Тези текстове представляваха част от пълно изследване на гагаузките говори в Североизточна България, което си поставяше за цел да представи цялостно гагаузкия език, народното творчество, топонимията, ономастиката и потеклото на гагаузите. В тома „Текстове“, наред с останалия езиков материал, бяха включени записаните исторически приказки, в които намираха отражение Крумовите закони, завладяването на българските земи от турците, както и разкази на участници в Първата световна война. Бяха поместени също и приказки със сюжети от гръцката митология – напр. за Циклопа и аргонавтите. Това голямо разнообразие и изобилие от фактически материал представляваше безспорно огромен интерес за етнографи, фолклористи, историци, диалектолози и езиковеди.

6. Богатият езиков, песенен, звукозаписан и видеозаписан материал от експедициите е на съхранение в личния архив на проф. Емил Боев.
7. Вж. Баев, Кръстьо. Исторически народни песни. В: *ИВАД*, 1964; Боев, Емил. Гагаузите. В: *В. Народна култура*, 1970, бр. 271, л. 8; Коларова, Йорданка. Звателната форма на личните имена в гагаузкия говор на с. Олпаша (Одринско). Във: *Филология*. 12–13, София, 1983; Коларова, Йорданка. Гагаузите и Балканската война. В: *Бюлетин на ГлПУНА*. София, 1983; Кирилова, Юлия. Употребата на подчинителни съюзи в гагаузките говори в България. В: *Юбилейна научна сесия на Факултета по класически и нови филологии, посветена на 40-годишнината от социалистическата революция в България*. София, 1985, 217–222; Боев, Емил. Още едно мнение за Онгъла. В: *Юбилейна научна сесия на Факултета по класически и нови филологии, посветена на 40-годишнината от социалистическата революция в България*. София, 1985, 280–293 (Вж. 285–287); Градешлиев, Иван. *Гагаузите от Добруджанското причерноморие – християнство и народен календар*. Каварна, 1991, 257; Боев, Емил. *Не заблудата, а лъжата за гагаузите*. София, 1995, 16; Коларова, Йорданка. Одринските гагаузи и техният българоезичен фолклор. В: *Украйна и България. Етнокултурни и етнолингвистични аспекти*. София, 1999, 70–86; Матеева, Ваня. За билингвизма на гагаузите във всекидневната култура. В: *Български фолклор*. 1998, № 3, 43–52; Матеева, Ваня. Поглед върху етноложките изследвания за фолклора на гагаузите. В: *Български фолклор*. 1999, № 1–2; Матеева, Ваня. *Гагаузите – проблеми на етнокултурната идентичност*. София, 2000, дисертация, защитена в Института за фолклор – БАН.
8. Вж. Михайлова-Мръвкарва, М. Относно някои етнопсихологически моменти при използването на турския език от гагаузите. В: *Филология*, 17–18. София, 1987, 174–176.
9. За всяка песен е посочено името на певицата с кратки данни за нея, времето на записа и името на селото, в което е направен.
10. Тук и по-нататък в песните се наблюдава известна неточност при определянето на рода на думите, което не е необичайно за гагаузите.

11. Изпълнението на песента „Горге ле, сербес българин“ на баба Руска бяхме записали на видеокасета. След експедицията от 1982–1984 г. Емил Боев по поръчка на ГлПУНА към Министерството на народната отбрана направи от материалите на експедицията документален филм „*Нашите сънародници – гагаузите*“, в който беше включена и тази песен (без никакви допълнителни уточнения). За същата песен той споменава и дава част от нея и в цитираното по-горе изследване „*Междубългарски наименования...*“ в статията за *Голічані* (с. 27–28) с уточнението, че песента е разпространена „в Шуменско, Варненско и в Добруджа“, но на посоченото място името на героя е Стоян.

В представения тук вид песента влиза за първи път в научно обращение.

ЛИТЕРАТУРА

- Баев, К. (1964). Исторически народни песни. В *Известия на Варненското археологическо дружество*.
- Боев, Е. (1970). Гагаузите. Във в. *Народна култура*, 271(8).
- Боев, Е. (1985). Още едно мнение за Онгъла. В *Юбилейна научна сесия на Факултета по класически и нови филологии, посветена на 40-годишнината от социалистическата революция в България*, (285–287).
- Боев, Е. (1995). *Не заблудата, а лъжата за гагаузите*. София.
- Боев, Е. (2006). *Междубългарски наименования, прозвища и прякори (с кратък речник)*. София: ИК Тангра ТанНакРа.
- Градешлиев, И. (1991). *Гагаузите от Добруджанското причерноморие – християнство и народен календар*. Каварна.
- Димитрова, Д. (1999). Теренната работа в етнолингвистичните изследвания. В *Украйна и България. Етнокултурни и етнолингвистични аспекти* (87–135).
- Занетов, Г. (1933). Български народни песни от с. Конгаз, Бесарабия. В *Списание на Българската академия на науките, XIV* (121–143).
- Кирилова, Ю. (1985). Употребата на подчинителни съюзи в гагаузките говори в България. В *Юбилейна научна сесия на Факултета по класически и нови филологии, посветена на 40-годишнината от социалистическата революция в България*, (217–222).
- Коларова, Й. (1983). Гагаузите и Балканската война. В *Бюлетин на ГлПУНА*.
- Коларова, Й. (1983). Звателната форма на личните имена в гагаузкия говор на с. Олпаша (Одринско). В *Филология*, (12–13).
- Коларова, Й. (1999). Одринските гагаузи и техният българоезичен фолклор. В *Украйна и България. Етнокултурни и етнолингвистични аспекти* (70–86).
- Матеева, В. (1998). За билингвизма на гагаузите във всекидневната култура. В *Български фолклор*, 3(43–52).

- Матеева, В. (1999). Поглед върху етноложките изследвания за фолклора на гагаузите. В *Български фолклор*, 1–2.
- Матеева, В. (2000). *Гагаузите – проблеми на етнокултурната идентичност*. Дисертация, защитена в Института за фолклор – БАН. София.
- Михайлова-Мръвкарова, М. (1987). Относно някои етнопсихологически моменти при използването на тюркския език от гагаузите. Във *Филология*, 17–18 (174–176).

THE MUSIC CREATIONS OF THE GAGAUZ FROM NORTHEASTERN BULGARIA

Abstract: The article presents seventeen songs in different genres of the *gagauz* from Northeastern Bulgaria, more specifically, seven songs from Brestak village, four from Kichevo village, five from Metlichina village, and one song from Esenitsa village. Two of these songs were written in two different versions: 1. The song called *Georgui Groznika* (“Georgui the ugly man”) with its first version recorded in 1960 at Brestak village followed by the second version recorded in 1983 at Metlichina village. 2. The song called *Marco and Belyo Haydutin* with both of the versions recorded in 1983 at Kichevo and Esenitsa village.

Assoc. Prof. Maria Mihajlova-Mravkarova, PhD

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria
Email: orika@abv.bg